

توازن فضایی شهری

Urban Spatial Balance

توازن فضایی شهری مستلزم توزیع متوازن امکانات، منابع، خدمات عمومی، بهره‌برداری از زمین، اشتغال و درآمد است. این درحالی است که سازوکارهای ذاتی اقتصاد منجر به توزیع نابرابر فعالیت‌های اقتصادی در شهر می‌شود.

یکی از ویژگی‌های مناطق شهری وجود هسته‌های مرکزی شهر (Central Business District) است. به شهرهای دارای یک هسته مرکزی، شهر تک مرکزی (Monocentric City) و به شهرهای دارای چند هسته مرکزی شهر چندمرکزی (Polycentric City) گفته می‌شود.

هسته مرکزی شهر محل استقرار عمده فعالیت‌های اقتصادی، دفاتر اداری و مراکز اشتغال، تجارت و تبادلات اقتصادی هستند و روزانه افراد زیادی به این مراکز رفت‌وآمد می‌کنند و عمده سفرهای درون‌شهری به مقصد هسته مرکزی شهر است. از طرفی، وجود هزینه‌های رفت‌وآمد موجب شده تقاضا برای استقرار فعالیت و سکونت در نواحی نزدیک به هسته مرکزی شهر برای صرفه‌جویی در هزینه‌های حمل‌ونقل بیشتر باشد. این مسئله موجب ناهمگنی فضایی در شهرها شده است. این عدم توازن فضایی در موارد زیادی به‌وجود آمده است از جمله توزیع منابع، دسترسی به امکانات و خدمات عمومی، بهره‌برداری از زمین، توزیع شغل و درآمد.

دلیل توزیع نامتوازن فعالیت‌ها یا عدم توازن فضایی شهری ریشه در بخش‌ناپذیری فعالیت‌های اقتصادی و صرفه‌های ناشی از مقیاس دارد (Fujita and Thisse, ۲۰۰۲). مطابق با قضیه امکان‌ناپذیری فضایی (Spatial Theorem Impossibility) اگر تعداد محدودی مکان، مصرف‌کننده و بنگاه وجود داشته باشد و فضاها موجود همگن باشند در این صورت وضعیت تعادلی مستلزم توزیع یکنواخت فعالیت‌ها است و هر مکان به صورت خودکفا

عمل می‌کند (Thisse, ۲۰۱۶: ۸)؛ اما از آنجاکه منابع و امکانات تجزیه‌پذیر نیستند فعالیت‌ها و منابع تمایل به تمرکز دارند. همچنین، وجود صرفه‌های ناشی از مقیاس تمایل تولیدکنندگان را به متمرکز شدن افزایش می‌دهد.

از جمله روش‌های اندازه‌گیری عدم توازن فضایی شهری، ضریب جینی (Gini)، ضریب تیل (Theil) و ضریب آتکینسون (Atkinson) است (Park and Chang, ۲۰۲۰: ۳). یکی از اهداف مدیران شهری اجرای برنامه‌هایی با هدف توزیع فضایی متوازن امکانات و خدمات برای برقراری عدالت بیشتر در سطح شهر است.

کتاب‌شناسی

- Chanwoon, P., & Justin S. C., (۲۰۲۰). "Spatial equity of excess commuting by transit in Seoul", *Transportation Planning and Technology*, ۴۳:۱, ۱۰۱-۱۱۲.
- Fujita, M., and Jacques-François, T., (۲۰۰۲). *Economics of Agglomeration: Cities, Industrial Location and Regional Growth*, Cambridge University Press.
- Thisse, J.F., (۲۰۱۶). *The Competitive Paradigm in Spatial Economics* (September ۲۷, ۲۰۱۶). Higher School of Economics Research Paper, No. WP BRP ۱۰۱.

ناصر یارمحمدیان

گروه اقتصاد شهری، دانشکده پژوهش‌های عالی هنر و کارافرینی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران